

NORGES HØYESTERETT

K J E N N E L S E

avsagt 15. februar 2021 av Høyesterett i avdeling med

justitiarius Toril Marie Øie
dommer Ragnhild Noer
dommer Wenche Elizabeth Arntzen
dommer Erik Thyness
dommer Kine Steinsvik

HR-2021-291-A, (sak nr. 20-093263SIV-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts kjennelse 12. mai 2020

A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M

(advokat Claus Krag Brynildsen)

mot

N

(advokat Marie Nesvik – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Arntzen:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder norske domstolars domsmyndighet i en arvetvist oppstått under privat skifte med internasjonale forgreninger.
- (3) O døde 7. juli 2009 på Gran Canaria. O var norsk statsborger med registrert bosted i Sveits. Han etterlot seg en betydelig formue. Midlene var hovedsakelig plassert i fast eiendom i Norge og i utenlandske banker, særlig i Luxembourg og Sveits.
- (4) I Os testament står det at boet skal skiftes privat i Norge og være underlagt norsk arverett. Høyesterettsadvokat J, eller ved hans fravær en annen advokat ved samme firma, er utpekt til å være testamentsfullbyrder. Skiftekontoret i kantonen Appenzell Innerrhoden i Sveits oppnevnte i tråd med dette advokat Ståle Kihle i advokatfirmaet Eckhoff, Fosmark & Co. DA som testamentsfullbyrder.
- (5) Testamentet er endret flere ganger, senest 14. mars 2002. Det ble da gjort en tilføyelse om at N skulle tilgodeses med 1/16 av boets midler. N er bosatt i Sør-Afrika.
- (6) Alle testamentsarvingene bortsett fra N har fått utbetalt arv etter testamentet. Ns potensielle andel, samt en betydelig reserve til blant annet boutgifter, er tilbakeholdt og står plassert på konto i Norge.
- (7) De øvrige testamentsarvingene anla sak mot N for en sveitsisk domstol om gyldigheten av den testamentariske disposisjonen av 14. mars 2002. Førsteinstansdomstolen i Sveits anvendte norsk arverett i tråd med anvisningene i testamentet og kom til at den testamentariske disposisjonen til fordel for N var ugyldig, jf. dagjeldende arvelov § 57 andre ledd andre punktum om bortfall på grunn av etterfølgende forhold. Ns anke ble forkastet av den sveitsiske ankedomstolen. Dommen er ikke rettskraftig.
- (8) N anla 17. april 2019 søksmål for Oslo tingrett mot arvingene bosatt i Norge. Han la ned påstand om at den testamentariske disposisjonen av 14. mars 2002 er gyldig, og at de saksøkte arvingene skal betale ham 1/16 av boets midler. I stevningen er kravet beregnet til drøye 73 millioner kroner, med tillegg av forsinkelsesrente. Arvingene tok til motmæle og nedla prinsipal påstand om at saken må avvises fordi norske domstoler ikke har domsmyndighet i saken, jf. tvisteloven § 4-7 tredje ledd.
- (9) Oslo tingrett tok i kjennelse 18. november 2019 avvsningspåstanden til følge og idømte N sakskostnader.

- (10) N anket til Borgarting lagmannsrett, som 12. mai 2020 avsa kjennelse med slik slutning:
- «1. Saken fremmes.
 2. I sakskostnader for tingretten betaler A, H, M, G, B, K, F, J, D, C, P og L – én for alle og alle for én – til N 70 762,50 – syttitusensjuhundreogsekstio 50/100 – kroner innen to uker fra forkynnelsen av kjennelsen.
 3. I sakskostnader for lagmannsretten betaler A, H, M, G, B, K, F, J, D, C, P og L – én for alle og alle for én – til N 210 650 – tohundreogtitusensekshundreogfemti – kroner innen to uker fra forkynnelsen av kjennelsen.»
- (11) Lagmannsretten la til grunn at tvistelovens alminnelige regel om internasjonal domsmyndighet kommer til anvendelse i tvister under privat skifte, og at norske domstoler har jurisdiksjon, jf. tvisteloven § 4-3.
- (12) A med flere har anket til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens lovtolkning. Høyesteretts ankeutvalg besluttet 10. juli 2020 at ankesaken skal avgjøres av Høyesterett i avdeling med fem dommere, jf. domstoloven § 5 første ledd andre punktum.
- (13) P døde 5. september 2020. Avdødes livsarvinger, E og I, har trådt inn i saken, f. tvisteloven § 16-16.

Partenes syn på saken

- (14) De ankende parter – *A med flere* – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (15) Norske domstoler har ikke stedlig domsmyndighet i saker om arv når arvelater ikke hadde bopel – domisil – i Norge på tidspunktet for dødsfallet. At tvisteloven §§ 4-3 og 4-4 ikke gjelder for slike saker, følger av det ulovfestede domisilprinsippet i norsk internasjonal skifterett. I henhold til Rt-1999-1333 gis domisilprinsippet nedfelt i skifteloven av 1930 § 8 andre ledd også anvendelse ved internasjonale skifter. Bestemmelsen gjelder offentlig skifte, men tvister oppstått under privat skifte omfattes på tilsvarende måte av domisilprinsippet. Dersom det ikke finnes særlig hjemmel for noe annet, skal alle spørsmål om gjennomføringen av skiftet og fordelingen av arven avgjøres av kompetent domstol i landet der avdøde sist hadde sitt domisil.
- (16) Det er ikke holdepunkter i rettskildene for at spørsmålet om norsk domsmyndighet er avhengig av om dødsboet skiftes privat eller offentlig. Domisilprinsippet er begrunnet i hensynet til skiftets enhet og universalitet, og disse hensyn gjør seg gjeldende med like stor tyngde der dødsbo skiftes privat. Dersom søksmål om fordeling av arv i internasjonale saker behandles i flere land i henhold til nasjonale vernetingsregler, vil det åpne for motstridende avgjørelser av samme krav.
- (17) De ankende parter har lagt ned slik påstand:
- «1. Borgarting lagmannsretts kjennelse av 12. mai 2020 oppheves.

2. M, K, A, D, E, I, B, F, C, G, H, L og J tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett.»

- (18) Ankemotparten – N – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (19) Tvisteloven § 4-3, som er grunnregelen om norsk domsmyndighet i internasjonale forhold, slår fast at et søksmål kan anlegges for norske domstoler dersom tvisten har tilstrekkelig tilknytning til Norge. De saksøkte arvingene har alminnelig verneting i Norge, jf. tvisteloven § 4-4, og tilknytningsvilkåret er oppfylt allerede av den grunn. Nasjonale verneingsregler ved tvister om arv er også det klare utgangspunktet for internasjonal domsmyndighet.
- (20) Domsilprinsippet i skifteloven § 8 andre ledd gjelder bare ved offentlig skifte og for den skifteprosessuelle behandlingen av et dødsbo. Bestemmelsen kommer ikke til anvendelse ved arverettslige tvister som oppstår under gjennomføringen av et privat skifte.
- (21) Ankemotparten har lagt ned slik påstand:
- «1. Anken forkastes.
 2. N tilkjennes sakskostnader for Høyesterett.»

Mitt syn på saken

Rettslige utgangspunkter

- (22) Ved videre anke over kjennelse er Høyesteretts kompetanse begrenset til å gjelde lagmannsrettens saksbehandling og den generelle forståelsen av en skreven rettsregel, jf. tvisteloven § 30-6. Uttrykket «skreven rettsregel» omfatter også ulovfestede prinsipper i prosessretten og tilfeller der den rettslige løsningen beror på flere rettsregler sett i sammenheng, se Tore Schei med flere, *Tvisteloven: Kommentartutgave*, § 30-6 note 5, *Juridika*, revidert 1. desember 2019.
- (23) Spørsmålet er om det er tvistelovens alminnelige regler om internasjonal domsmyndighet eller prinsippet om internasjonal skiftemyndighet ved avdødes siste bosted – i dette tilfellet Sveits – som kommer til anvendelse for arvetvister under privat skifte. Både Norge og Sveits har tiltrådt Luganokonvensjonen, men konvensjonen gjelder ikke «formuerettigheter som følge av ekteskap, testament og arv», jf. artikkel 1 nr. 2 bokstav a. Det er heller ingen konvensjon mellom Norge og Sveits som regulerer arverettslige tvister. Spørsmålet om domsmyndighet må følgelig løses på grunnlag av norsk internasjonal rett.

- (24) Norske domstolers myndighet i internasjonale tvistesaker er regulert i tvisteloven § 4-3 første ledd, der det heter:

«§ 4-3. *Internasjonalt vernet*ing

(1) Tvister i internasjonale forhold kan bare anlegges for norske domstoler når saksforholdet har tilstrekkelig tilknytning til Norge.»

- (25) Den klare hovedregelen er at tilknytningskravet er oppfylt når det foreligger vernet
- Norge. Dersom saksøkte har alminnelig vernet
- her etter tvisteloven § 4-4, skal det «nye til» – særskilt grunn – for å unnta saken fra norsk domsmyndighet, jf. Rt-2013-1089 med henvisning til Rt-2012-1951 avsnitt 88.
- (26) Lagmannsretten kom til at saksforholdet i utgangspunktet har tilstrekkelig tilknytning til Norge, og viste blant annet til at de saksøkte bor i Norge og dermed har alminnelig vernet
- her. Det er ingen uenighet om denne konkrete tilknytningsvurderingen, som Høyesterett uansett ikke kan prøve. De ankende parter anfører imidlertid at domisilprinsippet nedfelt i skifteloven 1930 § 8 andre ledd også gjelder som et ulovfestet prinsipp om tvungen internasjonalt vernet
- ing for arvetvister under privat skifte. Domisilprinsippet innebærer at det er domstolen der arvelater var bosatt da han eller hun døde, som har kompetanse til å behandle dødsboskiftet.
- (27) Skifteloven ble 1. januar 2021 avløst av lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte (arveloven), men den nye loven kommer bare til anvendelse der dødsfallet finner sted etter lovens ikrafttredelse, jf. overgangsbestemmelsen i § 180. Loven inneholder ingen endringer eller presiseringer av direkte betydning for løsningen av det aktuelle spørsmålet om norsk domsmyndighet.

Tvister uten internasjonale forgreninger

- (28) I rent nasjonale tvister om arv og testament følger vernetingsreglene i skifteprosessen et tosporet system basert på skillet mellom offentlig og privat skifte.
- (29) Etter skifteloven § 8 andre ledd første punktum skal den offentlige skiftebehandlingen «foretas av tingretten i den rettskrets, hvor avdøde sist hadde bopel, eller – hvis nogen bopel ikke kan påvises – ved hans siste oppholdssted».
- (30) Vernetingsregelen bygger altså på domisilprinsippet og kommer til anvendelse på «alle spørsmål om skiftets gjennomførelse og slutning», jf. skifteloven § 9. Tvister om rett til arv og arvens omfang, herunder tvister om testamenteres gyldighet, behandles således av den tingretten som behandler det offentlige skiftet. Det samme gjelder skiftetvister som behandles i søksmåls former etter lovens § 30.
- (31) Tvister om arv og testament under privat skifte må derimot bringes inn for forlikrådet eller tingretten etter de ordinære prosessreglene. Saksøker kan i utgangspunktet velge å anlegge søksmålet ved en saksøkt arvinges alminnelige vernet
- ing etter tvisteloven § 4-4, eller ved avdødes siste alminnelige vernet
- ing etter § 4-5 sjette ledd forutsatt at seksmånedersfristen i denne bestemmelsen er overholdt. Kompetansen etter skifteloven

§ 8 andre ledd er begrenset til domstolens skifteprosessuelle behandling *før* boet overlates arvingene til privat skifte gjennom utstedelse av skifteattest, jf. skifteloven § 82.

- (32) Dette tosporede systemet er videreført i ny arvelov, som har vernetingsregler for alle offentlige deler av skiftebehandlingen i § 84. For tvister under privat skifte gjelder § 126 andre ledd, som viser til reglene i tvisteloven.

Twister med internasjonale forgreninger

- (33) Skifteloven § 8 andre ledd om at skiftebehandlingen skal foretas der avdøde sist hadde bopel, gjelder direkte bare forholdet mellom norske domstoler. I Rt-1999-1333 uttalte Høyesterett på side 1336 at bestemmelsen «uttrykker et prinsipp som også regulerer forholdet mellom norsk og utenlandsk domsmyndighet» i skiftesaker. At tvister om arv og testament under offentlig skifte i utgangspunktet hører under domstolene i det landet avdøde sist hadde sitt bosted, er nå forutsatt i den nye arveloven § 85 andre ledd.
- (34) Spørsmålet er da om dette skifteprosessuelle domisilprinsippet også kommer til anvendelse på arvetvister som oppstår under privat dødsboskifte med internasjonale forgreninger. I så fall må de internrettslige vernetingsreglene i det tosporede systemet – i praksis § 4-4 og § 4-5 sjette ledd – vike til fordel for en ulovfestet regel om tvungent vernetting ved avdødes domisil.
- (35) Jeg kan ikke se at det er grunnlag i skriftlige rettskilder for å oppstille en slik regel.
- (36) De ankende parter har vist til uttalelser i forarbeider, rettspraksis og litteratur om domisilprinsippet i norsk internasjonal skifterett. Disse uttalelsene omhandler imidlertid *offentlig skifte*. Gitt vårt tosporede system har de etter min mening ingen overføringsverdi til privat skifte. Dersom meningen hadde vært at domisilprinsippet også skulle gjelde for tvister under privat skifte, ville det vært nærliggende å presisere dette. Som det fremgår av NOU 2007: 16 punkt 18.3.1 om internasjonal skiftekompetanse, synes Skiftelovutvalget tvert imot å forutsette at de vanlige vernetingsreglene gjelder for internasjonale arvetvister under privat skifte, jf. side 168:

«... [V]ilkårene for å kreve skiftebehandling i Norge bør harmonere med vilkårene for internasjonalt vernetting i arveforhold, altså reglene om ordinære tvister mellom eller mot arvingene. Etter tvisteloven § 4-4 kan søksmål anlegges der [saksøkte] har bopel (prosessuell bopel). Det innebærer at det kan reises søksmål om arverettigheter på en arvinges bopel. Det følger videre av tvisteloven § 4-5 nr. 6 at søksmål 'mot arvinger kan anlegges der avdøde sist hadde alminnelig vernetting' altså prosessuelt bosted.»

- (37) Utvalget beskriver altså her vernetingsreglene i det tosporede systemet under omtalen av internasjonal skiftekompetanse.
- (38) Etter mitt syn tilsier heller ikke reelle hensyn at domisilprinsippet under offentlig skifte gis tilsvarende anvendelse for internasjonale arvetvister under privat skifte.
- (39) Et hovedhensyn og ideelt utgangspunkt i internasjonal arverett er riktignok å ivareta hensynet til skiftets enhet og universalitet, jf. Rt-1999-1333 på side 1337, der det heter:

«Regelen om forholdet mellom norske domstoler kan likevel ikke uten videre være avgjørende for forholdet mellom norske og utenlandske domstolars domsmyndighet, fordi det må legges vekt på at norske interlegale regler ikke fraviker internasjonalt anerkjente prinsipper. Det som her er aktuelt, er prinsippene om skiftets enhet og om universalitet – uttrykt slik av Gjelsvik: ‘Einn arvlatar, eitt bu, eitt uppgjer.’»

- (40) At enhetsprinsippet og universalitetsprinsippet er hovedhensyn i internasjonal arverett, er også fremhevet i Rt-2008-1376 avsnitt 38. Enhetsprinsippet innebærer at et skifte bare finner sted i én stat, mens universalitetsprinsippet innebærer at skiftet omfatter alle boets aktiver og passiver uansett hvor i verden de befinner seg.
- (41) Enhetsprinsippet forutsetter at statene anvender samme kriterier for domstolenes internasjonale kompetanse. Ved offentlige skifter er hovedregelen også internasjonalt at det kan kreves skifte i arvelaterens bostedsland, se NOU 2007: 16 side 165. Bostedsbegrepet er imidlertid ikke det samme i alle land, og i noen land er avdødes statsborgerskap eller lokaliseringen av avdødes faste eiendom avgjørende for skiftekompetansen.
- (42) Det er til sammenligning ingen holdepunkter for at domisilprinsippet utgjør en internasjonalt anerkjent jurisdiksjonsregel for tvister under privat skifte. Gjennomføringen av enhetsprinsippet for så vidt gjelder slike tvister, forutsetter internasjonalt samarbeid. Som allerede nevnt er det ingen konvensjon mellom Norge og Sveits om arverettslige spørsmål.
- (43) De ankende parter har vist til at EUs forordning om arv (europaparlaments- og rådsforordning (EU) nr. 650/2012 om kompetanse, lovvalg, anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer samt anerkjennelse og fullbyrdelse av bekreftede dokumenter i samband med arv og om innføring av et europeisk arvebevis) *både* gjelder offentlig og privat skifte.
- (44) Jeg kan ikke se at forordningen bygger på et ufravikelig domisilprinsipp i et tilfelle som vårt. Forordningen gir tvert imot anvisning på fleksible løsninger som åpner for jurisdiksjon blant annet basert på avdødes statsborgerskap og lovvalg, jf. artikkel 6 og artikkel 10. Etter artikkel 12 nr. 1 kan jurisdiksjon også etableres i tredjeland der arvelaters formuesgoder befinner seg, forutsatt at domisillandets skifteavgjørelser «ikke vil blive anerkendt og i givet fald ikke vil blive erklæret for eksigibel i det pågældende tredjeland».
- (45) Dette illustrerer at prinsippene om domsmyndighet må sees i sammenheng med reglene om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer. Spørsmålet om rettskraft – og dermed også om tvangskraft – for utenlandske avgjørelser krever etter tvisteloven § 19-16 hjemmel i lov eller overenskomst med fremmed stat, eventuelt avtalt verneting etter tvisteloven § 4-6. Så lenge Luganokonvensjonen ikke gjelder for arverettslige tvister, vil en sveitsisk avgjørelse mellom arvinger under privat skifte ikke kunne tvangsfullbyrdes i Norge. Sammenhengen i det sivilprosessuelle regelverket tilsier etter mitt syn at det ikke i norsk rett bør etableres et ulovfestet domisilprinsipp i internasjonale arvetvister som i realiteten innebærer en ensidig avståelse av norsk doms- og rettshåndhevelsesmyndighet.
- (46) Begge sider har vist til HR-2020-2175-A, som gjaldt konkursunntaket i Luganokonvensjonens artikkel 1 nr. 2 bokstav b. Høyesterett kom der til at et søksmål med krav om å ha en fordring i et dansk konkursbo måtte avvises fra Bergen tingrett fordi søksmålet hørte hjemme i konkurslandet. Denne løsningen var i tråd med den norske konkursloven § 145 første ledd nr. 3 om at tvist om en anmeldt fordring må reises for

domstolen som behandler konkursboet. I avsnitt 61 gjengir Høyesterett følgende uttalelse fra HR-2017-1297-A:

«Reelle hensyn taler etter mitt syn sterkt for at tvister som omfattes av konkursunntaket er undergitt konkurslandets domsmyndighet. Det er her spørsmålene har størst tilhørighet, og hensynet til effektiv behandling, prosessøkonomi og rettsenhet taler i samme retning.»

- (47) Sammenligningen med vår sak rekker etter mitt syn ikke lenger enn til tvister under offentlig skiftebehandling. I begge tilfeller er den nasjonale vernetingsregelen sammenfallende med den internasjonale jurisdiksjonsregelen, og det er den offentlige bobehandlingen som skal sikre et effektivt oppgjør med fordeling av boets midler.
- (48) Under privat skifte er boets midler frigitt til arvingene, og det er de som har partsevne under eventuelle tvister, sml. tvisteloven § 2-1 første ledd bokstav e. Spørsmålet om «størst tilhørighet» og hensynet til effektiv og prosessøkonomisk behandling vil variere fra sak til sak avhengig av hvilket land arvingene og en eventuell testamentsfullbyrder bor i, og dessuten av hvor avdødes eiendeler befinner seg. Hvilket lands rett som skal legges til grunn for arveoppgjøret, har også betydning.
- (49) Jeg er enig med de ankende parter i at hensynet til å unngå ulike avgjørelser fra forskjellige domstoler i samme saksforhold isolert sett taler for å samordne arveoppgjørene i samme jurisdiksjon. Dette er imidlertid ikke tilstrekkelig til å etablere et ulovfestet internasjonalt domisilprinsipp i norsk rett i strid med vernetingsreglene i tvisteloven kapittel 4. Vernetingsreglene er utpreget positivrettslige, og hensynet til internasjonal rettsenhet gjør seg ikke gjeldende på samme måte som for eksempel ved spørsmål om lovvalg. Jeg minner avslutningsvis også om at det skal mye til for å unnta saken fra norsk domsmyndighet når de saksøkte har alminnelig vernetting her.
- (50) Jeg finner etter dette at saken hører under norsk domsmyndighet etter tvisteloven § 4-3, med Oslo tingrett som rett vernetting, jf. § 4-4, jf. § 15-2 første ledd bokstav a.

Konklusjon og sakskostnader

- (51) Min konklusjon er at anken forkastes.
- (52) Ankemotparten har krevd sakskostnader for Høyesterett med 280 000 kroner med tillegg av merverdiavgift. Kravet tas til følge, jf. tvisteloven § 20-8 andre ledd, jf. § 20-2 første ledd.
- (53) Jeg stemmer for denne

K J E N N E L S E :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L og M – én for alle og alle for én – til N 350 000 – trehundreogfemtitusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelsen.

- (54) Dommer **Steinsvik:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (55) Dommer **Thyness:** Likså.
- (56) Dommer **Noer:** Likså.
- (57) Justitiarius **Øie:** Likså.
- (58) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L og M – én for alle og alle for én – til N 350 000 – trehundreogfemtusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelsen.